

ЛІНГВІСТЫЧНЫ АНАЛІЗ СТАРАЖЫТНАГА ТЭКСТУ ЯК ФОРМА ПРАВЕРКІ ПРАКТЫЧНЫХ УМЕННЯЎ СТУДЭНТАЎ ПА ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

А.С. Дзядова
Віцебск, ВДУ

Гісторыя беларускай мовы мае выключна важнае значэнне ў сістэме лінгвістычнай падрыхтоўкі студэнтаў філалагічных факультэтаў. Сёння веданне гэтай дысцыпліны проста неабходна настаўніку беларускай мовы, бо многія сучасныя моўныя факты немагчыма растлумачыць без знаёмства з іх гісторыяй.

У працэсе фарміравання практычных уменняў студэнтаў па гісторыі беларускай мовы асноўная ўвага павінна быць скіравана на лінгвістычны аналіз мовы літаратурна-пісьмовых крыніц, розных па часе і месцы ўзнікнення. Моўная характарыстыка старажытнага тэксту патрабуе ад студэнта-філолага ведання і правільнай інтэрпрэтацыі шырокага спектра фанетычных, правапісна-граматычных, лексіка-фразеалагічных і іншых з’яў беларускай мовы на пэўных храналагічных зрэзах. Моўна-стылістычны аналіз тэкстаў разлічаны на ўменне бачыць і правільна асэнсоўваць архаічныя моўныя факты найперш у пісьмовых помніках агульнаўсходнеславянскага (старажытнарускага) і старабеларускага перыядаў.

Пісьмовая спадчына беларускага народа з’яўляецца сёння адной з найбагацейшых у свеце. Яна прадстаўлена вялікай колькасцю рукапісных і друкаваных твораў рознай жанрава-стылістычнай характарыстыкі і храналагічнага размеркавання. Сярод найбольш аўтарытэтных у моўных адносінах першакрыніц, аналіз якіх дае студэнтам выразнае ўяўленне пра асаблівасці фарміравання і функцыянавання пісьмовай формы беларускай мовы ў розныя перыяды яе развіцця, варта адзначыць наступныя помнікі агульнаўсходнеславянскай, старабеларускай і новабеларускай пісьменнасці: “Руская праўда” (XI ст.), “Слова пра паход Ігаравы” (XII ст.), “Надпіс на крыжы Ефрасінні Полацкай” (1161г.), Вісліцкі статут (XIV ст.), Статут ВКЛ (1529, 1566 і 1588 гг.), Грамата палачан у Рыгу (1465г.), пераклады Бібліі Ф. Скарынам (XVI ст.), Баркалабаўскі летапіс, перакладныя літаратурна-мастацкія творы XVI – пачатку XVII ст. (“Аповесць пра Баву”, “Аповесць пра Трышчана”, “Александрыя”), сатырычныя творы XVII ст. “Прамова Мялешкі” і “Ліст да Абуховіча”, “Мужыцкая праўда” К.Каліноўскага XIX ст., газета “Наша ніва” (1906–1915 гг.) і інш.

Комплексны аналіз мовы пісьмовых крыніц, розных па жанравай і часовай прыналежнасці, арыентуе студэнтаў на ўсебаковае засваенне матэрыялу па гісторыі беларускай літаратурнай мовы. Апрача таго, выкладчыкам павінна быць прадугледжана таксама выкананне заданняў на параўнальны аналіз моўных асаблівасцей дзелаваых, канфесійных і мастацкіх твораў старажытнай эпохі. Для лінгвістычнага аналізу студэнтам павінны быць прапанаваны найперш такія першакрыніцы, тэкставы матэрыял якіх дае магчымасць найбольш поўна і глыбока зразумець тыя працэсы, якія адбываліся ў беларускай мове на пэўным этапе яе эвалюцыі і характарызавалі развіццё сродкаў і прыёмаў літаратурнага выказвання ў той ці іншы час. Большасць адабраных намі тэкстаў якраз даволі паказальныя ў моўных адносінах і адлюстроўваюць асноўныя арфаграфічныя, лексічныя і граматычныя рысы беларускай літаратурнай мовы ў пэўны перыяд яе развіцця. Заўважым, што тэкставы матэрыял узяты са старажытных выданняў, карыстанне якімі, на жаль, сёння абмежаванае і не заўсёды магчымае [1, 2, 3, 4, 5].

Вопыт выкладання гісторыі беларускай мовы сведчыць, што падабраныя для аналізу старажытныя тэксты маюць розную ступень складанасці. Адны з іх не

ўяўляюць цяжкасцей для большасці студэнтаў, бо пры належным засваенні імі тэарэтычнага матэрыялу канкрэтныя моўныя факты розных эпох, як правіла, даволі лёгка распознаюцца і сістэматызуюцца. Іншыя ж першакрыніцы нярэдка патрабуюць з боку выкладчыка дадатковага тлумачэння як у плане зместу, так і ў плане правільнага лінгвістычнага асэнсавання. З гэтай прычыны асобныя тэксты забяспечаны намі невялікімі каментарыямі, а таксама слоўнічкамі незразумелых ці малавядомых слоў, якія сустракаюцца ў пісьмовых помніках. Між тым, гэта не выключае працу студэнтаў з тымі ці іншымі лексікаграфічнымі крыніцамі, у першую чаргу, з Гістарычным слоўнікам беларускай мовы (вып. 1–30), які з’яўляецца сёння найбуйнейшым дасягненнем айчыннай лексікаграфіі.

На практычных занятках з мэтай правільнай арыентацыі студэнтаў на тое, якія моўныя факты трэба вызначыць і ахарактарызаваць у кожным канкрэтным выпадку пры лінгвістычным аналізе тэксту, мэтазгодна фармуляваць пэўныя пытанні і заданні, даючы перад тэкставым матэрыялам кароткія звесткі пра змест літаратурна-пісьмовага помніка, час яго напісання ці перакладу, аўтарства і інш. Так, у працэсе аналізу тэкстаў старажытнарускай пісьменнасці XI – XII стст. студэнту неабходна вызначыць і супаставіць з’явы жывой усходнеславянскай гаворкі і стараславянскай мовы, акрэсліць іх функцыі ў сістэме моўна-выяўленчых сродкаў помніка. Пры гэтым трэба памятаць, што аналізу падвяргаюцца найбольш паказальныя супрацьпастаўленыя моўныя з’явы кніжна-славянскага і народна-гутарковага паходжання.

Моўна-стылістычны аналіз тэкстаў XIV–XVIII стст. патрабуе ад студэнтаў ведання функцыянальна-стылістычнай дыферэнцыяцыі старабеларускай літаратурнай мовы, структурных асаблівасцей фанетычнай сістэмы, граматычнага ладу, правапісу, лексікі і фразеалогіі на розных этапах яе развіцця, а таксама ўмення размяжоўваць традыцыйныя з’явы і інавацыі, бачыць паслядоўнасць іх адлюстравання ў тэксце, вызначаць ступень іншамоўнага ўплыву, сістэму моўна-выяўленчых сродкаў і заканамернасці іх ужывання ў творах розных стыляў і жанраў.

Характарыстыка тэкстаў новабеларускага перыяду XIX – пачатку XX ст. не патрабуе ад будучых філолагаў скрупулёзнага выяўлення і аналізу ўсіх рыс, якія ўказваюць на сувязь мовы першакрыніцы з жывым народным маўленнем, “бо ў аснове мовы гэтых тэкстаў якраз і ляжыць непасрэдна жывая народная гаворка” [7, 130]. Пры аналізе тэкставага матэрыялу, узятага з мастацкіх і публіцыстычных твораў новабеларускай літаратуры, выкладчыкам правяраецца тое, наколькі студэнт правільна і глыбока можа ахарактарызаваць асаблівасці графікі, граматычна-правапісныя рысы (у тым ліку напісанні, якія перадаюць жывое беларускае вымаўленне, і напісанні, абумоўленыя ўплывам тагачаснай рускай арфаграфіі), а таксама адхіленні ад агульнапашыраных беларускіх моўных рыс, выкліканыя ўздзеяннем мясцовых гаворак, асаблівасці лексікі з пункту гледжання яе семантыкі і стылістычнай дыферэнцыяцыі.

Такім чынам, лінгвістычны аналіз старажытнага тэксту з’яўляецца даволі эфектыўнай формай праверкі практычных уменняў і навыкаў студэнтаў па гісторыі беларускай мовы як падчас правядзення аўдыторных заняткаў, так і ў працэсе шматэтапнага экзамену.

ЛІТАРАТУРА

1. Акты, относящиеся к истории Западной России. – Спб., 1846. – Т. 1.
2. Полное собрание русских летописей. – М., 1975. – Т. 32; 1980. – Т. 35.
3. Помнікі старажытнай беларускай пісьменнасці. – Мінск, 1975.
4. Срезневский, И. Древние памятники русского письма и языка (X–XIV веков) /

- И. Срезневский. – СПб., 1863.
5. Хрэстаматыя па гісторыі беларускай мовы. – Мінск, 1961 – 1963. – Ч. 1– 2.
6. Красней, В. П., Шакун, Л. М. Практыкум па гісторыі беларускай літаратурнай мовы / В. П. Красней, Л. М. Шакун. – Мінск, 1986.

ДЕЛОВАЯ ИГРА КАК МЕТОД АКТИВИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИНОЯЗЫЧНОЙ РЕЧИ

О.Н. Кулиева
Витебск, ВГУ

Проблема обучения иностранному языку как средству общения остается одной из главных в современной методике. В последнее время все большее распространение получает ориентация на тот тип обучения, который стимулирует развитие личности студента, активизирует его потенциальные возможности. Ему соответствуют личностно-деятельностный и коммуникативный подходы в обучении иностранному языку. Именно в этих рамках разрабатываются инновационные активно-образовательные технологии и модели обучения. Одним из эффективных путей формирования коммуникативной компетенции посредством активизации обучения является технология ролевых и деловых игр, позволяющая непосредственно включить процесс обучения иностранному языку в модель будущей трудовой деятельности студентов. Основные интересы обучаемых неязыкового профиля лежат именно в сфере их специальности, и они чаще всего рассматривают иностранный язык как средство расширения своих деловых контактов и профессиональных умений. Сущность деловой игры состоит в том, что она моделирует реальную жизнь, имитирует трудовую деятельность. Поскольку в игре отсутствуют реальные материальные орудия и средства деятельности, она развивает воображение и творческие способности обучаемых. Деловая игра предполагает совместную деятельность, поэтому в ней снимается противоречие между коллективным характером будущей профессиональной деятельности и индивидуальным уровнем усвоения знаний.

Цель данной статьи – проанализировать технологию проведения деловой игры для студентов неязыковых факультетов и выявить ее роль в обучении профессионально-ориентированному общению на иностранном языке.

Деловая игра как метод активизации обучения имеет ряд особенностей:

- деловая игра должна базироваться на реальном речевом материале, отражающем конкретную ситуацию общения в профессионально-трудовой сфере;
- в деловой игре момент самообучения преобладает над обучением, поскольку преподаватель иностранного языка некомпетентен в вопросах специальности обучаемых и не может без их помощи грамотно составить деловую игру и оценить ее коммуникативные (а не языковые) результаты. Обучаемые привлекаются как к составлению деловой игры, так и к ее оценке, при этом активизируется их мыслительная деятельность, повышается творческая активность;
- деловые игры стимулируют возникновение новых ситуаций общения и позволяют привлечь как можно большее количество обучаемых;
- в деловой игре одними из ведущих являются принципы совместной деятельности и диалогического общения участников.

На основе анализа методической литературы можно выделить следующие типы деловых игр: игра-сотрудничество, игра-соревнование, игра-конфликт. Каждый тип